

Το Άγιον Όρος: Χαρακτηριστικά τινά στοιχεία

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Κωνσταντίνος Βαβούσκος

Ομότιμος Καθηγητής Α.Π.Θ.,

Αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών

Α) Δια της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξεως του 1928 και του κυρώσαντος αυτήν Ν. 3615/1928, δια της οποίας ερρυθμίσθη το εκκλησιαστικόν θέμα (των Μητροπόλεων) των Νέων Χωρών, ουδέν ερρυθμίσθη ως προς το εκκλησιαστικόν καθεστώς της χερσονήσου του Άθω της γνωστής ως Άγιον Όρος, παρ' όλον ότι και η χερσόνησος αύτη είναι εξαίρετον γεωγραφικόν τμήμα των Νέων Χωρών (της Μακεδονίας). Πράγματι, η περιοχή της χερσονήσου του Άθω εξηρέθη της εφαρμογής της πράξεως ταύτης, διότι η χερσόνησος αύτη διέπεται υπό ιδιομόρφου εκκλησιαστικού και πολιτικού καθεστώτος, το οποίον διεμορφώθη δια μέσου των (χριστιανικών) αιώνων και το οποίον από της απελευθερώσεως της Μακεδονίας (και της λοιπής Βορείου Ελλάδος) ανεγνωρίσθη ως τοιούτον και

κατωχυρώθη υφ' όλων των ελληνικών Συνταγμάτων εις το πλαίσιον των οποίων και λειτουργεί ως την σήμερον ημέραν.

Πράγματι, το άρθρον 105 του ισχύοντος Συντάγματος (του 1975/1986/2001) επαναλαμβάνον με ασημάντους φραστικός μεταβολάς τα άρθρα των προηγουμένων Συνταγμάτων 106 έως 109 του 1926, 109 έως 112 του 1927, 103 του 1952 και 122 του 1968 ορίζει ότι, (α) η χερσόνησος του Άθω είναι αυτοδιοίκητον τμήμα του Ελληνικού Κράτους (διοικουμένη κατά το αρχαίον αυτής προνομιακόν καθεστώς δι' αντιπροσώπων των Ιερών Μονών οι οποίαι αποτελούν την Ιεράν Κοινότητα. Σημειώ ιδιαιτέρως ότι «απαγορεύεται η εν αυτή εγκαταβίωσις ετεροδόξων ή σχισματικών») επί της οποίας η κυριαρχία αυτού παραμένει άθικτος, (β) ότι το έδαφος αυτής είναι αναπαλλοτρίωτον, (γ) ότι πάντες οι εις αυτήν μονάζοντες αποκτούν, άνευ άλλης διατυπώσεως την ελληνικήν ιθαγένειαν, άμα τη προσλήψει αυτών ως δοκίμων ή μοναχών, και, (δ) ότι διατελεί εξ απόψεως πνευματικής υπό την άμεσον δικαιοδοσίαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Δια της παρούσης μελέτης θα ασχοληθώ με τας περιπτώσεις υπ' αρ. (β) η οποία αφορά εις το αναπαλλοτρίωτον του εδάφους αυτής, και υπ' αρ. (δ) η οποία αφορά εις την επ' αυτής άμεσον πνευματικήν δικαιοδοσίαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Το καθεστώς τούτο του Αγίου Όρους ρυθμίζεται ήδη συμφώνως προς το άρθρο 105 του ισχύοντος Συντάγματος (1975/1986/2001) υπό Καταστατικού Χάρτου, ο οποίος εψηφίσθη εις την πρωτεύουσαν αυτού, τας Καρυάς, την 10ην Μαΐου 1924 υπό της Ιεράς Εκτάκτου Διπλής Συνάξεως των είκοσιν Ιερών αυτού Μονών συμπράττοντος του αντιπροσώπου του κράτους και εκυρώθη δια του Νομοθετικού Διατάγματος της 10/16ης Σεπτεμβρίου 1926. Το Οικουμενικόν Πατριαρχείον ενέκρινε τούτον δια του υπ' αρ.181/1925 εγγράφου αυτού.

Σημειωτέον ότι το άρθρον 122 του Συντάγματος του 1968 ορίζει επί προσθέτως ότι «η ακριβής τήρησις των αγιορειτικών καθεστώτων τελεί ως προς μεν το πνευματικόν μέρος υπό την ανωτάτην εποπτείαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ως προς δε το διοικητικόν υπό την εποπτείαν του Κράτους, εις το οποίον ανήκει αποκλειστικώς και η διαφύλαξις της δημοσίας τάξεως και ασφαλείας». [Αι εξουσίαι αυτάί του Κράτους ασκούνται υπό διοικητού, του οποίου τα δικαιώματα και τα καθήκοντα καθορίζονται δια νόμου (ούτος φέρει τον βαθμόν Νομάρχου κατά το άρθρο 3 του ΝΔ 1926, υπαγόμενος εις την δικαιοδοσίαν του Υπουργείου Εξωτερικών)].

Β) Δύο εκκλησιαστικάί ρυθμίσεις έλαβον χώραν εις την Ελλάδα, αι οποίαι όμως

ουδόλως έθιξαν την περιγραφείσαν κατάστασιν εις το Άγιον Όρος: Η πρώτη είναι η της μνημονευθείσης ήδη Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξεως του 1928 και του κυρώσαντος αυτήν Ν. 3615/1928 και η δευτέρα είναι η του Ν. 590/1977 περί του Καταστατικού Χάρτου της αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος. Ουδεμία εκ των δύο αυτών νομοθετικών ρυθμίσεων έθιξε το αυτοδιοίκητον της χερσονήσου του Άθω. Πράγματι, η μεν Πατριαρχική και Συνοδική Πράξις του 1928 και ο κυρώσας αυτήν Ν. 3615/1928 αναφέρεται εις το θέμα των Μητροπόλεων των Νέων Χωρών ουδόλως απησχοληθείς με το Άγιον Όρος, ο δε Ν. 590/1977 ώρισεν ότι «η εις Άγιον Όρος κρατούσα εκκλησιαστική κατάστασις διεπομένη υπό του ισχύοντος εις αυτό πατριαρχικού καθεστώτος δεν θίγεται υπ' αυτού». Τοιουτοτρόπως, όμως, η Αυτοκέφαλος Εκκλησία της Ελλάδος ανεγνώρισε πλήρως την επί του Αγίου Όρους δικαιοδοσίαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Κατόπιν τούτων το Άγιον Όρος παραμένει αυτοδιοίκητον τμήμα του ελληνικού Κράτους υπό την πνευματικήν δικαιοδοσίαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Αυτό είναι σαφές και τονίζεται ιδιαιτέρως, διότι εις το παρελθόν εγένετο απόπειρα διεθνοποιήσεως αυτού χωρίς ευτυχώς άλλας συνεπείας. Το Άγιον Όρος είναι τμήμα του ελληνικού Κράτους, το οποίον ανεγνώρισε το αυτοδιοίκητον της περιοχής του και το ανέκαθεν υπάρξαν προνομιακόν καθεστώς του, ως διεμορφώθη δια μέσου των προηγθέντων χριστιανικών αιώνων. Το Κράτος μάλιστα ώρισε και λεπτομερώς το προνομιούχον διοικητικόν καθεστώς αυτού. Πράγματι, το εδ. 2 του άρθρου 188 του αναφερθέντος Καταστατικού Χάρτου ορίζει ότι το προνομιακόν καθεστώς «απορρέει δε εκ των αυτοκρατορικών Χρυσοβούλων τε και Τυπικών, Πατριαρχικών Σιγγιλίων, Σουλτανικών Φερμανίων, ισχυόντων Γενικών Κανονισμών και αρχαιοτάτων Μοναχικών Θεσμών και Καθεστώτων».

Γ) Ως ήδη ελέχθη, μεταξύ άλλων, ολόκληρος η χερσόνησος του Άθω είναι κατανεμημένη μεταξύ των είκοσιν Ιερών Μονών του «το έδαφος της οποίας είναι αναπαλλοτρίωτον».

Συμφώνως προς τους ιερούς κανόνες η εκκλησιαστική περιουσία εν γένει είναι αναπαλλοτρίωτος. Προς τα τέλη όμως του 19ου αιώνος το Νομικόν Συμβούλιον του Κράτους προέβη εις μίαν διάκρισιν. Διεχώρισε τους ιερούς κανόνες εις δύο κατηγορίας : εις τους αναλλοιώτους, οι οποίοι αφορούν εις το δόγμα και την θείαν λατρείαν και εις τους κοινούς, οι οποίοι επέχουν ισχύν νόμου και δύναται να αλλοιωθούν δια της προσβολής ή της αλλοτριώσεώς των. Οι πρώτοι προστατεύονται συνταγματικώς, οι δεύτεροι είναι απλοί νόμοι του κράτους και δύνανται, συνεπώς, να τροποποιηθούν ή και να καταργηθούν. Τη διάκρισιν αυτήν υιοθέτησε και το Συμβούλιον της Επικρατείας ήδη από της ιδρύσεώς του, επ'

ευκαιρία εδαφικής περιφερείας Ιεράς Μονής (Άγιου Γεωργίου Άργους). Η υπόθεση έχει ως εξής : Ξενοδοχείον ευρισκόμενον πλησίον της Ιεράς Μονής εξήτησεν από αυτήν την παραχώρησιν τμήματος της εδαφικής της περιοχής προς επέκτασιν της επιχειρήσεώς του. Η Ιερά Μονή ηρνήθη και τότε το ξενοδοχείον προεκάλεσε Διάταγμα περί απαλλοτριώσεως του αιτηθέντος τμήματος. Η Ιερά Μονή επεκαλέσθη τότε το αναπαλλοτρίωτον της εκκλησιαστικής (και μοναστικής) περιουσίας και εξήτησε να μην εκτελεσθή το Διάταγμα τούτο. Το Συμβούλιον της Επικρατείας, όμως, απέρριψε τον ισχυρισμόν τούτον της Ιεράς Μονής με το επιχείρημα ότι οι περί αναπαλλοτρίωτου της εκκλησιαστικής περιουσίας κανόνες δεν ισχύουν, διότι οι κανόνες ούτοι ως απλοί νόμοι δεν είναι αναλλοίωτοι και συνεπώς μόνον οι κανόνες οι αφορώντες εις το δόγμα και την θείαν λατρείαν προστατεύονται συνταγματικώς ως αναλλοίωτοι.

Εξαίρεσιν τούτων αποτελούν οι κανόνες οι αναφερόμενοι εις την περιουσίαν του Αγίου Όρους, αλλά μόνον εις αυτήν, η οποία υπάρχει εντός του Αγίου Όρους, διότι η οποία περιουσία αυτού υπάρχει εκτός Αγίου Όρους δεν προστατεύεται συνταγματικώς και υπόκειται εις τη ρύθμισιν, την οποίαν προβλέπει η νομολογία του Συμβουλίου Επικρατείας δια πάσαν εκκλησιαστικήν περιουσίαν. Ο νόμος επιθυμών όπως το Άγιον Όρος διοικείται κατά το αρχαίον αυτού προνομιακόν καθεστώς εμερίμνησεν ώστε το έδαφος αυτού να εξαιρείται της κοινής εκκλησιαστικής περιουσίας, δι' αυτό και το άρθρο 105 του Συντάγματος, το οποίον έχει υπερτέραν του νόμου ισχύν, ώρισε ρητώς και σαφώς, ότι «το έδαφος της οποίας (της χερσονήσου του Άθω) είναι αναπαλλοτρίωτον», ώστε το αυτοδιοίκητον να ασκείται επί αναπαλλοτρίωτου εδάφους.

Δ) Ως ήδη ελέχθη, συμφώνως προς το άρθρον 105 του Συντάγματος το Άγιον Όρος τελεί εξ απόψεως πνευματικής υπό την άμεσον δικαιοδοσίαν του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ειδικώτερον, το εδ. 1 του άρθρου 5 του Καταστατικού Χάρτου ορίζει ότι «πάσαι αι εν Αγίω Όρει Μοναί, ως Πατριαρχικάι και Σταυροπηγιακαί υπάγονται υπό την πνευματικήν δικαιοδοσίαν της Μεγάλης του Χριστού Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας μη επιτρεπομένου ουδενός άλλου μνημοσύνου πλην του ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχου». Εξ ετέρου το εδ. 3 του άρθρου 9 του κυρώσαντος αυτόν τον χάρτην ΝΔ του 1926 (ήδη αναφερθέντος) ορίζει ότι «αι εφέσεις κατά των (δικαστικών) αποφάσεων της Ιεράς Κοινότητος δικάζονται υπό της Α.Θ.Π. (Αυτού Θειοτάτης Παναγιότητος) του Οικουμενικού Πατριάρχου μετά της περί αυτόν Αγίας και Ι. Συνόδου» δυναμένου του Οικουμενικού Πατριαρχείου να αναθέσῃ επ' άόριστον την εκδίκασιν των εφέσεων τούτων εις δικαστήριον εκ τριών μητροπολιτών του κλίματος αυτού, το οποίον απαρτίζει Εξαρχίαν. Συγχρόνως το εδ. 2 του άρθρου 43 του Καταστατικού Χάρτου ορίζει ότι «δια τας πνευματικάς υποθέσεις ανώτατον δικαστήριον είναι ο Οικουμενικός

Πατριάρχης μετά της περί αυτόν Ιεράς Συνόδου».

Ελέχθη ήδη, ότι κατά το άρθρο 105 του Συντάγματος «απαγορεύεται η εν αυτώ εγκαταβίωσις ετεροδόξων ή σχισματικών». Προ τριακονταετίας περίπου έλαβε χώραν ανταρσία εις τους κόλπους του Αγίου Όρους. Μία εκ των είκοσιν Ιερών Μονών έπαυσεν αυτοβούλως το μνημόσυνον του ονόματος του Οικουμενικού Πατριάρχου, διέκοψε τας σχέσεις της προς την Ιεράν Κοινότητα, έκλεισε μάλιστα τας θύρας της Ιεράς Μονής και διάγει έκτοτε βίον απομονωμένον. Η αφορμή συνίσταται εις το ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης έγινε κατ' αυτήν αιρετικός λόγω της προσεγγίσεώς του με τον Πάπα της Ρώμης. Περίπου την ιδίαν προ τριακονταετίας εποχήν μετέβην (πρόκειται περί μιας εκ των πολλών επισκέψεών μου) εις το Άγιον Όρος και μεταξύ άλλων επεσκέφθην και την Ιεράν Μονήν Εσφιγμένου.

Εκεί εγενόμην δεκτός υπό νεαρών μοναχών, οι οποίοι δια της ελικοειδούς κλίμακος με ωδήγησαν εις τον άνω όροφον, ένθα η Βιβλιοθήκη της Ιεράς Μονής και εκεί έλαβε χώρα εκτενής συζήτησις περί της δημιουργηθείσης καταστάσεως. Οι νεαροί ήσαν εκ Πατρών, ως μοι ωμολόγησαν, και μάλιστα (αν ενθυμούμαι καλώς) φοιτηταί της Παντείου (τότε) Σχολής. Το επιχείρημα της διακοπής των σχέσεων με τον Οικουμενικόν Πατριάρχην (διότι το Οικουμενικόν Πατριαρχείον ως Πατριαρχείον, το αναγνωρίζουν) συνίσταται, ως ελέχθη, εις το ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης κοινωνήσας μετά του Πάπα της Ρώμης κατέστη αιρετικός. Ενθυμούμαι μάλιστα και τη σχετικήν φρασεολογίαν, η οποία συνίστατο εις το ότι εις βάρος του Οικουμενικού Πατριάρχου έχει «καταγνωσθή» το αιρετικόν της συμπεριφοράς του. Όταν ηρώτησα από ποίους έχει «καταγνωσθή» εις βάρος του Πατριάρχου αυτή η αίρεσις δεν απήντησαν ευθέως, αλλ' άφησαν να εννοηθή ότι έχει καταγνωσθή, αν ενθυμούμαι καλώς, υπ' αυτών των ιδίων. Τους ανταπήντησα ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης δεν δικάζεται υπό απλών μοναχών, αλλ' υπό υψηλοτέρων αυτού οργάνων (υπό Οικουμενικών Συνόδων), χωρίς βεβαίως και πάλιν να υποχωρήσουν.

Έκτοτε παρά τας διαφόρους προσπάθειάς και της Ιεράς Κοινότητος του Αγίου Όρους εν των συνόλω της, αλλά και μεμονωμένων μοναχών αυτής, ως και αυτού τούτου του Οικουμενικού Πατριαρχείου και άλλων προσωπικοτήτων και αυτών τούτων των εκπροσώπων του κράτους περί ευπρεπούς υποχωρήσεών των εις τα αβάσιμα επιχειρήματα και τας διαφόρους άλλας ενεργείας των (προσέφυγον και εις αυτό τούτο το Πατριαρχείον της Μόσχας, και εις άλλους διεθνείς οργανισμούς) οι μοναχοί της Ιεράς ταύτης Μονής εμμένουν εις την εν γένει στάσιν των ισχυριζόμενοι πάντοτε τα ίδια επιχειρήματα, αρνούμενοι το μνημόσυνον του Οικουμενικού Πατριάρχου και τη συνεργασίαν μετά της Ιεράς Κοινότητος και των

κατ' ιδίαν Ιερών Μονών, αι οποίαι την συνθέτουν, εμφανιζόμενοι και ως απειλούμενοι λόγω της απομονώσεώς των. Το Κράτος μέχρι στιγμής δεν επενέβη δυναμικώς δια της αστυνομίας, αλλά η κατάσταση είναι θλιβερά τόσο από απόψεως Ορθοδοξίας, όσον και, ειδικώτερον, από απόψεως συνοχής της Ιεράς Κοινότητος του Αγίου Όρους, η οποία επανειλημμένως προσεπάθησε, πλην ματαίως, να λάβη επαφήν και να έχη συνεργασίαν μετά της Ιεράς ταύτης Μονής. Τοιουτοτρόπως, όμως, έχουν χαρακτηρισθή υπό του Οικουμενικού Πατριαρχείου σχισματικοί και υπό την ιδιότητα αυτήν κινδυνεύουν να απελαθούν από το Άγιον Όρος, αφού, ως ελέχθη, απαγορεύεται η εγκαταβίωσις σχισματικών εις το Άγιον Όρος.

Ε) Ας ελπίσωμεν όμως όλοι ότι τελικώς, η σωφροσύνη θα επικρατήση εις τους μοναχούς της Ιεράς Μονής Εσφιγμένου, οι οποίοι θα πρέπει να κατανοήσουν ότι με τη στάσιν των αυτήν παρέβησαν και τας στοιχειώδεις υποχρεώσεις των, ήτοι της (μοναχικής) πειθαρχίας [άλλωστε, ως γνωστόν, δια να γίνη κανείς μοναχός πρέπει να υποστή την κουράν, αφού προηγουμένως γίνει πανηγυρική κατάθεσις της Ιεράς Μοναχικής Επαγγελίας Διαβεβαιώσεως, η οποία μεταξύ άλλων (παρθενίας, αιδημοσύνης) συνίσταται και εις τη διαβεβαίωσιν της υπακοής], του σεβασμού εις τους ανωτέρους των και τη συναλληλίαν με τους λοιπούς αδελφούς των, των εγκαταβιούντων εις τας λοιπάς Ιεράς Μονάς του Αγίου Όρους. Η Ορθόδοξος Εκκλησία του Χριστού έχει τους (ιερούς) κανόνas της και αυτούς πρέπει να τους τηρούν κυρίως οι μοναχοί. Δεν είναι νοητόν απλοί μοναχοί να αμφισβητούν ή να αρνούνται την κορυφήν της Ορθοδοξίας, ως είναι ο Οικουμενικός Πατριάρχης, τον οποίον η Δ' Οικουμενική Σύνοδος δια του ΚΗ' (28) κανόνος της ανύψωσε, καίτοι κατά πολύ νεώτερον του, ως ισότιμον του αρχαιότερου Πάπα της Ρώμης («των αυτών απολαύειν πρεσβείων του της πρεσβυτέρας Ρώμης επισκόπου»).

Τέλος ουχί μόνον το ελληνικόν Κράτος, αλλά όλοι μας αναμένομεν με ιδιαιτέραν αγαλλίασιν την επαναφοράν της μοναχικής τάξεως εις το Άγιον Όρος, εις το οποίον, ως περιβόλι της Παναγίας που είναι, αναμένομεν να ανθίσουν εις αυτό όλα τα άνθη του περιβολιού αυτού διά να ευωδιασθή ο κόσμος όλος.

ΣΤ) Η χερσόνησος της Χαλκιδικής υπήρξεν ανάκαθεν προπύργιον του Ελληνισμού. Πράγματι, τον Ελληνισμόν της οι πάντες ανεγνώρισαν και εσεβάσθησαν. Ακόμη και αυτή η περιβόητος συνθήκη του Αγίου Στεφάνου του 1878, δια της οποίας η τότε τσαρική Ρωσία επέβαλεν εις την τότε σουλτανικήν Τουρκίαν, μετά τον μετ' αυτής νικηφόρον πόλεμον την αφαίρεσιν σχεδόν της μισής χερσονήσου του Αίμου εκ της κυριαρχίας της δια την ίδρυσιν νέου κράτους, του βουλγαρικού. Η συνθήκη αυτή προέβλεπε τα όρια του νέου (βουλγαρικού) κράτους προς νότον μέχρι τον Αλιάκμονα, χωρίς όμως να περιλάβη τη Χαλκιδικήν (πλην Χαλκιδικής).

Η χερσόνησος της Χαλκιδικής έχει τρεις επί μέρους χερσονήσους: την της Κασσάνδρας (Παλλήνης), την της Σιθωνίας και την του Όρους Άθω (Αγίου Όρους). Το όρος Άθως είναι το μεγαλοπρεπές στοιχείον της Χαλκιδικής και δεσπόζει με το ύψος του και την όλην διαμόρφωσίν του εις όλον το βόρειον και μέσον Αιγαίον. Η σκιά του καλύπτει Νοτιοδυτικά τας νήσους των Βορείων Σποράδων, εξ ου και το όνομα της μιας εξ αυτών της Σκιάθου, το όνομα της οποίας σημαίνει ακριβώς «Σκιά του Άθω», αλλά και Ανατολικά τη νήσον Λήμνον.

Αυτή η χερσόνησος με το όρος Άθω αποτελεί το κόσμημα της Ελλάδος και της ορθοδοξίας.

Πηγή: Παγχαλκιδικός Λόγος, τεύχος 1ο, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2009, σελ. 10-12